

ОФІЦІЙНИЙ ВІДГУК

на дисертацію А. О. Альшевої

«Лінгвопрагматичні особливості перекладу електронного гіпертексту

на матеріалі «Вікіпедії»»

на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук

зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство

Рецензована праця свідчить про те, що вона належить до найбільш актуального сьогодні напрямку у вітчизняному перекладознавстві зокрема і у світовій германістиці взагалі – комплексного дослідження мовленнєвих явищ, при якому поєднуються найвагоміші підходи до об'єкту аналізу: когнітивний, функціональний та прагматичний.

Більш за те: звісно, що перекладознавство останніх 2-3 десятиріч все активніше відходить від традиційних категорій мови і досліджує нові категорії мовлення, серед яких текстові аспекти посідають найголовніше місце. Це тільки на перший погляд здається вірним твердження про те, що мова має легітимне право бути дослідженою у перекладознавчому аспекті (що, до речі, робилось і робиться у вітчизняному і європоцентристському перекладознавстві вже багато сторіч). І на перший погляд дійсно: хіба не зрозуміло само по собі, що перекладачеві-практику (а тим більше студенту спеціальності переклад) треба знати, як перекладати, наприклад, неологізми або реалії, складні морфологічні категорії або не менш складні синтаксичні конструкції тощо.

Але це тільки на перший погляд такі вправи потрібні перекладознавству, бо вже на другий погляд розумієш, що вони є об'єктом дослідження не перекладознавства, а відповідних галузей практичної граматики або порівняльного мовознавства.

Тому істинний перекладознавець не може не оцінити високо текстоцентрову спрямованість рецензованої праці і через це – її наукову значущість і актуальність. При цьому не можна не оцінити позитивно науково, дослідницьки і професійно обгрунтований вибір теми:

- по-перше, не просто текст та його переклад (як це водиться за давньою традицією), а особливий тип тексту – електронний гіпертекст, який обов'язково накладає на дослідницю додаткові складні проблеми; при цьому під електронним гіпертекстом дисертантка розуміє структуру «Вікіпедії», в якій кожна стаття має цілу систему посилань на інші статті як німецькомовного розділу, так і іншомовних розділів, які виступають як відповідні переклади німецьких текстів;
- по-друге, переклад електронного гіпертексту проаналізовано в рецензованій праці під перекладознавчо важливим кутом зору лінгвопрагматичних особливостей;
- по-третє, об'єктом дослідження обрано могутню комп'ютерну енциклопедію «Вікіпедія», яка справедливо вважається у всьому світі п'ятою за популярністю в міжнародному масштабі, нараховує 22 мільйона статей та понад 400 мільйона відвідувачів.

Для свого перекладознавчого дослідження дисертантка обрала статті німецькомовних і україномовних розділів «Вікіпедії» та їх переклади українською і німецькою мовами. Кількість обробленого дисертанткою матеріалу вражає – 1524 умовних сторінок тексту, що дозволило їй дійти об'єктивних і науково аргументованих висновків.

На позитивну оцінку заслуговує і комплексна методологія рецензованої праці, в якій (методології) головний аналітичний тягар несуть два методи: контрастивно-перекладознавчий та лінгвопрагматичний. Спираючись на

праці широко відомих дослідників лінгвістики тексту (Арнольд, Гальперін, Богранд та інші), теоретиків електронного гіпертексту (Барст, Буш, Губер та інші), а також на дослідників «Вікіпедії» (Грінченко, Крістал, О'Рейлі та інші), дисертантка справедливо доводить, що актуальність її дослідження полягає в тому, що попри широке застосування поняття «гіпертекст» у сучасному вітчизняному перекладознавстві в нашій країні практично відсутня цілісна лінгвістична концепція електронного гіпертексту, яку вона і розроблює у першому розділі своєї дисертації, аналізуючи споріднені поняття «текст», «електронний гіпертекст», «дискурс», розгортаючи свій аналіз на просторово довгі і науково аргументовані чотири підрозділи.

Взагалі треба високо оцінити наукову вагомість і дослідницьку значущість структури рецензованої дисертації. Крім так необхідного першого (теоретичного) розділу, в якому висвітлюються головні теоретичні поняття аналізованої теми, дисертантка надає ще два розділи: про перекладознавчу і лінгвопрагматичну вагомість електронних гіпертекстів взагалі (другий розділ) і про перекладознавчу та лінгвопрагматичну специфіку самої «Вікіпедії».

Найбільш прагматично вагомим є третій розділ рецензованої дисертації, розділ про електронний гіпертекст «Вікіпедії» як об'єкт перекладознавчого аналізу, в якому (тобто в дисертаційному розділі) розглянуто практичне застосування методів дослідження електронного гіпертексту та визначено стратегії і тактики перекладу електронного гіпертексту он-лайн енциклопедії «Вікіпедія», представлених у німецькомовному і україномовному розділах цієї енциклопедії, тобто у статтях та меню (бічного і верхнього).

Дисертантка справедливо визначає, що переклад енциклопедичних статей з інших мовних розділів на українську мову є важливим чинником у його трьох іпостасях:

- по-перше, як поширення української мови в Інтернеті;
- по-друге, як підняття престижу україномовного сектору енциклопедії та збільшення кількості користувачів, які до цього мали читати російськомовну «Вікіпедію»;
- і по-третє, як формування комплексу перекладних текстів для студентів-перекладачів.

На цьому третьому, методичному висновку дисертантка наполягає особливо, бо справедливо вважає, що з урахуванням його викладач завжди може підібрати потрібний текст для перекладу (в якості домашнього завдання або іншої форми роботи).

Більш за те: дисертанткою наведено аргументи щодо обрання німецькомовного розділу як об'єкту перекладознавчого аналізу, тобто як джерела поповнення україномовного розділу за рахунок перекладів і завдяки перекладам статей про суто українські реалії.

Як методична допомога до сказаного дисертанткою надається другий підрозділ про інформаційні категорії електронних гіпертекстів Вікіпедії, в якому наведено класифікацію статей, подані аргументи добору статей для перекладознавчого аналізу.

Про творчу наполегливість дисертантки у цьому підрозділі свідчить її скрупульозність під час визначення тематичної структури статей у «Вікіпедії»: дослідниця визначила 12 тематичних секцій, з яких вона обрала для подальшого аналізу декілька головних секцій із загальним обсягом 100 статей. Серед цього масиву емпіричного матеріалу дисертантка виокремила певну групу статей, об'єднаних конкретним перекладацьким завданням, нарахувавши 5 таких груп і ґрунтовно їх проаналізувала.

Така тематична панорамність і наукова заглибленість дозволила дисертантці дійти об'єктивних і майже всебічно аргументованих висновків,

які роблять її наукову розвідку завершеним і оригінальним дослідженням. Достатньо уважно прочитати хоча б третій підрозділ третього розділу. В цьому підрозділі (про перекладацькі стратегії електронного гіпертексту) наведено класифікацію інтервікіперекладів (цим терміном дисертантка називає переклади паралельних статей в різних мовних розділах «Вікіпедії»). Серед цих інтервікіперекладів увагу дослідниці привернули два, так би мовити, перекладацькі жанри: нова стаття (тобто з повним або адаптованим перекладом) і стаття-доповнення (тобто коли до існуючої статті додається частковий переклад іншомовної статті).

Ці два жанри аналізуються в рецензованій дисертації більш ніж детально: тут і статистика, і тематична класифікація, і велика кількість коментованих прикладів.

Все це робить науковий твір А.О.Альшевої лапідарним за формою, але панорамним й глибинним за проблематикою, тобто дослідницьки актуальним і науково вагомим, таким дослідженням, в якому імпліцитно сказано значно більше (за рахунок багатих фонових знань дисертанта), ніж експліцитно.

Саме тому високої оцінки заслуговує наукова й теоретична вагомість, а також панорамність, глибина й складність тієї низки завдань, які поставила, висвітлила та розв'язала дисертантка. Ці завдання легко групуються у два комплекси: теоретичний і практичний, серед яких можна знайти і такі, що могли б стати об'єктом дослідження окремої дисертаційної розвідки. Це, наприклад, завдання № 2: *«Розглянути існуючі тлумачення термінів «гіпертекст», «електронний гіпертекст», «інтертекст», «квазігіпертекст», «у лінгвістиці та перекладознавстві. Запропонувати власну дефініцію поняття «електронний гіпертекст».*

Підсумковуючи сказане, треба сказати, що методологія й методика рецензованого дослідження зробили висновки дисертантки глибинними,

панорамними, аргументованими, евристичними. Як наслідок – виникла струнка і панорамна система лінгвопрагматичних особливостей перекладу електронного гіпертексту на матеріалі «Вікіпедії».

В цілому дисертаційний твір А.О.Альшевої свідчить про те, що він є завершеною науковою працею, в якій отримано нові, об'єктивно аргументовані результати, які в сукупності мають суттєве значення для розвитку вітчизняної науки про переклад. Так, вперше здійснено комплексний аналіз лінгвопрагматичних особливостей перекладу електронного гіпертексту на матеріалі світово відомої і світово вагомої комп'ютерної енциклопедії «Вікіпедія».

Крім того, розширено й уточнено категоріальний апарат теорії електронного перекладу. Особистий внесок дисертантки полягає в тому, що вона запропонувала варіант практичної методики комплексного аналізу перекладу електронного гіпертексту. Більш за те: вона також виявила і аналітично описала новий емпіричний матеріал, який дозволяє встановити перекладознавчо вагомі риси електронного гіпертексту як комплексного явища.

Спостереження, оцінки й висновки дисертантки мають і практичне значення для вузівських курсів **“Теорія та практика перекладу”**, **«Історія перекладу»**, **«Критика перекладу»**, а також для наукової діяльності бакалаврів, магістрів, викладачів, а також для практичної роботи перекладача.

Разом з тим не можна не звернути уваги на ті твердження й висновки дисертантки, які викликають сумніви або можуть слугувати підґрунтям для дискусії.

По-перше, це стосується головного робочого поняття (терміна) рецензованої дисертації – «гіпертекст». У своїх головних висновках дисертантка пише у першому реченні, що є два тлумачення цього поняття:

широке і вузьке. При цьому під широким тлумаченням вона розуміє будь-який нелінійно організований об'єм інформації. А під вузьким – лише електронний гіпертекст. Тут не може не виникнути декілька дискусійних запитань. По-перше, що означає словосполучення «нелінійно організований об'єм інформації»? Наприклад, скульптура, архітектура, вся земна техніка хіба не є «нелінійно організованим об'ємом інформації»? По-друге, хіба сам електронний гіпертекст, який дисертантка відносить до вузького тлумачення, не є насправді теж «нелінійно організованим об'ємом інформації»? І портрете, вже з 1970-го року епізодично, а з 1995 вже термінологічно і магістрально існує термін «гіпертекст» у філологічному розумінні цього явища, але у двох варіаціях: всі тематично споріднені тексти називаються гіпертекстом і сприймаються як одне ціле; і другий варіант – невеликий обсяг тексту, який ніколи не можна дочитати до кінця. Першою ластівкою такого гіпертексту був роман австрійського письменника Андреаса Окопенка «Енциклопедія сентиментальної подорожі до зустрічі експортерів у Друдені» (1970), а другою – американського літератора М.Джойса «Ополудні» (1994). Після них з'явився гіпертеатер, потім – гіперкіно, а на початку 2000-х років навіть гіперживопис. І всі вони побудовані на принципі гроновидного, а не лінійного сприйняття, коли малий обсяг інформації ніколи не можна сприйняти до кінця.

По-друге, дискусійним сприймаю я і фрагмент рецензованої дисертації, в якому йдеться про перекладацькі стратегії. Всі вони у дисертантки включають до свого змісту суб'єкта дії, а це означає, що об'єктивних стратегій бути не може. Наприклад, «стратегія можливого прогнозування»: та скільки прогнозистів – стільки суб'єктивних стратегій!. Або: «стратегія вияснення жанрово-стильової приналежності тексту» Це в добу класицизму ХУІІІ ст. можна було однозначно встановити жанр і стиль тексту, а останні два сторіччя у цих галузях панує ненормативність, навіть безлад.

І по-третє, не менш суперечливим є і перше положення, яке винесено на захист: «Електронний гіпертекст перекладний, але такий, що має певну специфіку». А хіба існують оригінали, які не мають «певної специфіки»?

Але зроблені зауваження не стосуються концептуальних положень рецензованої праці, а лише творчо дискутують з ними, бо останні базуються на об'єктивному матеріалі і є оригінальними за змістом й формою. Вона виконана на належному науковому рівні і є самостійним науковим дослідженням, яке відповідає профілю спеціалізованої вченої ради К 41.053.05, вимогам ДАК України п.п. 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 07.03.2007 № (зі змінами), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – “перекладознавство”.

Опонент

д.філол.н., проф., зав.каф. теорії та практики перекладу

Чорноморського Національного університету

ім. Петра Могили..........А.М.Науменко

Підпис А.М.Науменка засвідчую

Вчений секретар ЧНУ ім.Петра Могили

к.політ.н., ст. викладач

М.В. Орленко